

Talande dokument från Höja säteri

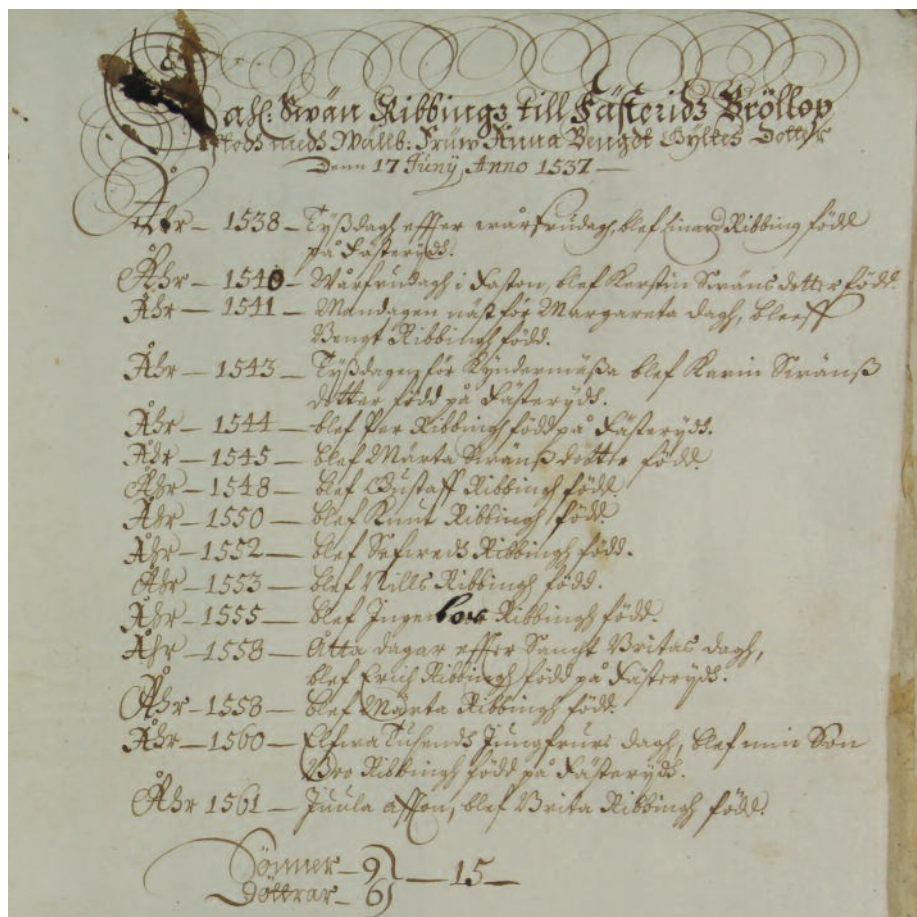
Gårds- och släkthandlingar från fem sekler i digitaliserat arkiv

HÖJA SÄTERI I Gryta socken i sydvästra Uppland var under 236 år i grevliga ätten Spens ägo och under större delen av denna tidsrymd också fideikommiss i släkten. År 1941 fick släkten Kungl. Maj:ts tillstånd att sälja säteriet. I dag äger Gustaf och Anne-Cathrine Adlercreutz gården.

När släkten Spens lämnade Höja efter sitt långa innehav lämnades tre stora lårar med gårds- och släkthandlingar kvar. Långe stod lärarna orörda, men år 1997 ordnades äntligen handlingarna. De omkring tjugo hyllmetrarna dokument låg huller om buller utan någon som helst ordning.

Arkivet omfattar handlingar från 1500-talet och framåt, med tonvikt på perioden 1720 till 1860. Då arkivet till största del består av dokument som rör människors privatliv och verksamhet, har dessa sorterats efter respektive person. Enda undantaget gäller de gårdar som ägts i flera generationer och som genererat arkivmaterial i större mängder, och därför har lagts i särskilda arkivserier.

Höja-arkivet innehåller ett tvärsnitt av officiella redovisningar, inventarier, kvitton och skuldsedlar, militära orderböcker, men också recept och personliga brev, dikter och skrivövningar av barn, samt ett smärre antal bilder.

GAMMAL FRUKTSAM SLÄKT

Ett av de äldsta dokumenten i arkivet torde vara en förteckning från 1560-talet som utvisar vilken fruktsamhet som fanns inom släkten Ribbing. Från 1538 till 1561 föddes inte mindre än nio söner och sex döttrar i ett och samma äktenskap.

Ett annat mycket intressant dokument gällande släkten Ribbing är en redovisning av de äldsta släktförhållandena. Släkttavlan är tyvärr odaterad och mycket svårläst. Den är uppgjord av Rasmus Ludvigsson som var den främste genealogen i 1500-talets Sverige och

flitigt anlitad av kungarna (uppgift av docent Göran Ulväng och Hans Gillingstam).

VARNANDE ORD FRÅN HYRESVÄRDEN

Från den 1 december 1812 finns ett dokument som är undertecknat av lagmannen och greven Carl-Gustaf Spens (1741–1816). Flera paragrafer är riktade till »hemmansbrukare, torpare och inhysesjon eller hvilken hälst det wara må som derunder njuter beskydd» på hans egendomar Grensholmen,

Från Sven Ribbing och Anna Gylta stammar alla nu levande i ätten Ribbing. Inom äktenskapet föddes femton barn mellan 1538 och 1561 som alla nådde vuxen ålder.

Göstad, Ribbingholm och Frösvik. Avslutningsvis varnas dessa på det kraftfullaste med följande kärnfulla mening:

Slutligen åtvarnas samtliga underhafwande härigenom alfvarligen, att wid äfentyr af Hemanens och Lägenheternas förlust, utan sturskhet, med flit och trohet de skyldigheter som dem åläggas fullgöra, dem som befallningen

anförtrödd är, med lydnad, aktning och wälvilja bemöta, samt sins emellan lefa i sämja och enighet, och derest någon stridighet dem emellan skulle upkomma, endast hos mitt på stället warande Ombud söka förlikning och rättelse; börandes denna Författning, på det okunghet derom ej må förebäras, en gång om året för underhafande upläsas.

KAFFERECEPT OCH NYÅRSHÄLSNING

Ett belysande exempel på gammal god hus-hållning torde vara den mycket utförliga

men odaterade beskrivningen på »Ekollons beredande till Caffé» som också återfinns i Höja-arkivet. Man kan faktiskt med relativ lätthet läsa och tillgodogöra sig receptet. Men man må undra hur ollonkaffe smakar?

I Höja-arkivet återfinns också mer triviala dokument av personlig karaktär såsom en nyårsgratulation till »Högvälborne Herr Grevfen J Spens uppå Nyårs Dagen År 1816». Mottagaren torde vara sedermera häradshövdingen i Ulleråkers, Hagunda, Vaxala, Bälunge, Rasbo och Lagunda häraders domsagor i Uppland, juris doktorn Jacob Melker Spens (1791–1849).

STARKT TILL HUSBEHOV

Husbehovsbränning var under äldre tider mycket vanligt förekommande på såväl större som mindre gårdar. Den svenska lagstiftningen gällande framställning av brännvin har varierat mellan olika perioder. I den första egentliga brännvinsförordningen från år 1741 skildes på husbehovsbränning och »salubränning», det vill säga kommersiell brännvinsframställning. Antalet husbehovspannor i bruk i Sverige uppgick i början av 1830-talet till över 170 000. Att man producerade en hel del på Sahlnecke i slutet av 1822 och i början av 1823 framgår av en välskrivna sammanställning. Inte mindre än 9 228 liter brännvin destillerades fram av gårdens blandsäd. Det må ha varit glada dagar det ...

Sven-Henrik Spens

REFERENSER

Docent Göran Ulväng, *Grevarna Spens arkiv på Höja: ett gårds- och släktarkiv från fyra sekel*, i *Personhistorisk tidskrift*, 0031-5699; 2007(103):2, sidorna 201–210

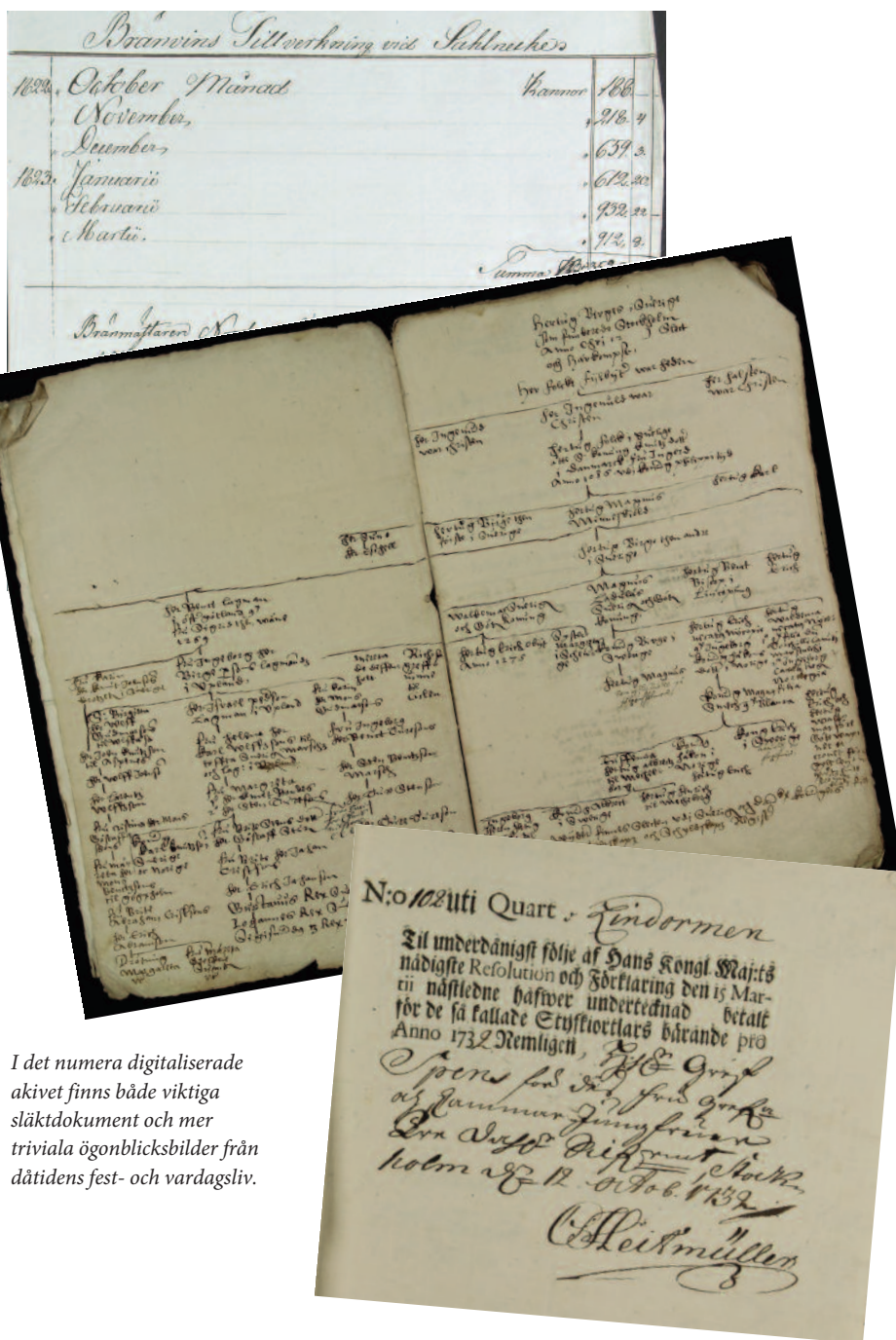
DIGITALISERING AV SLÄKTARKIV

Släktföreningen för grevliga ätten Spens beslöt 2013 att Höja-arkivet skulle digitaliseras och avsatte medel för detta. Projektet har också fått kulturstöd från Riddarhuset. Sammanhållande för digitaliseringsprojektet har varit släktföreningens ordförande.

Kontakt togs med firmen ArkivDigital som lämnade en förmånlig offert. Ett avtal ingicks och hösten 2013 inleddes själva digitaliseringen. Docent Göran Ulväng har stött projektet genom utförliga anvisningar om vilka delar av Höja-arkivet som i första hand borde digitaliseras och vad som inte lämpade sig för fotografering.

Digitaliseringen har skett med avancerade kameror med mycket hög upplösning. Bilderna indexerades med NAD-kod för respektive arkivbildare samt volymbeteckning följt av bildnummer och i förekommande fall paginering.

Höja-arkivet finns nu tillgängligt på www.arkivdigital.se för släktingar, forskare och andra intresserade.

I det numera digitaliserade arkivet finns både viktiga släktdokument och mer triviala ögonblicksbilder från dåtidens fest- och vardagsliv.